

Прагнення викладачів залучити студентів до більшої самостійності в оволодінні знань зумовило розвиток системи практичних і самостійних занять. При всіх відмінностях в поглядах міністерства освіти і викладацького корпусу на призначення практичних занять вони були зведені в норму навчального процесу і його невід'ємну частину.

На початку 1900-х років історико-філологічні факультети університетів приступили до ретельнішої і ширшої організації практичних занять при усіх існуючих спеціальних відділеннях факультету. Так, за допомогою асигнованої Міністерством народної освіти суми в 1901 р. в Харківському університеті був влаштований особливий "кабінет для практичних занять" з бібліотекою. До участі в керівництві практичними заняттями в якості помічників професорів активно стали залучати приват-доцентів з призначенням їм відповідної винагороди [2].

На початку ХХ ст. активно обговорювалися питання розширення викладацького складу в російських університетах і реформування правил присудження вчених ступенів.

Проект статуту, складений у 1902 р., передбачав значне збільшення числа викладачів вищої кваліфікації на основних історичних кафедрах історико-філологічних факультетів. Так, із загальної історії передбачалися три професори з поділом самого предмета на три частини – стародавня, середня і нова історія. З російської історії передбачалися два професори при поділі предмета на стародавню історію та нову [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванов А.Е. Студенчество России: конец XIX – нач. XX вв. Социально-историческая судьба / А.Е. Иванов. – М., 1999. – 153 с.
2. Иванов А.Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX в. / А.Е. Иванов. – М., 1991. – 112 с.
3. Ивановский В.Н. Предметная система в наших университетах и ее применение к философским наукам / В.Н. Ивановский. – СПб., 1907. – 107 с.
4. Историко-филологический факультет Харьковского университета за сто лет его существования (1805 — 1905) / Под ред. М.Г. Халанского, Д.И. Багалея. – Харьков, 1998. – С.156.
5. Киреева Р.А. Изучение отечественной историографии в дореволюционный период с середины XIX в. до 1917 г. / Р.А. Киреева. – М., 1983. – 206 с.
6. Кричевский Г.Г. Ученые степени в университетах дореволюционной России / Г.Г. Кричевский // История СССР. – 1985 – № 2. – С.141-143.
7. Олесюк Е.В. О предметной системе учебного плана / Е.В. Олесюк // Высшее образование в России. – 1996. – № 4. – С. 14-18.
8. Попова Т.Н. Становление историографии как специальной исторической дисциплины. Некоторые аспекты проблемы / Т.Н. Попова // Российские университеты в XIX – начале XX в.: Сб. ст. / Под ред. В.И. Чеснокова. – Воронеж, 1996. – С. 49-52.
9. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Т. 2. Отд. II. Приложения. – СПб., 1864. – С.350. – Режим доступа: <http://museum.guru.ru/>
10. Таблицы испытания на ученые степени по «Положению об испытаниях на ученые степени 1837 г». // Сборник

постановлений по Министерству народного просвещения. Т.2. Отд. I. Приложения. – СПб., 1864. – С.46-47.

11. Устав императорских Российских университетов 1804 г. Глава IX, П.96-107. – Режим доступа: <http://museum.guru.ru/>

12. Чесноков В.И. Из истории замещения вакантных кафедр на историко-филологическом факультете Киевского университета в 60-е XIX в. Из истории замещения вакантных кафедр на историко-филологическом факультете Киевского университета / В.И. Чесноков // Развитие исторического образования в СССР. – М., 1986. – С. 117-122.

13. Чесноков В.И. Пути формирования и характерные черты системы университетского исторического образования в дореволюционной России / В.И. Чесноков // Российские университеты в XVIII-XX в.: Сб. ст. / Под ред. В.И. Чеснокова. Вып. 2. – Воронеж, 1992. – С.10-15.

УДК 947.7+378.4

Михайличенко О.В.

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

З ІСТОРІЇ НАВЧАННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК У ВИЩІЙ ШКОЛІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У статті розглядаються основні віхи становлення та розвитку вищої гуманітарної освіти в університетах Російської імперії до ХХ ст..

Ключові слова: історія вищої освіти, суспільні науки.

Михайличенко О.В. Из истории обучения общественным наукам в высшей школе Российской империи.

В статье рассматриваются основные вехи становления и развития гуманитарного образования в университетах России до XX ст.

Ключевые слова: история высшего образования, общественные науки.

Mihaylithenko O. History of educating to social sciences in embroider toschool of the Russian empire.

In the article the basic landmarks of becoming a nddevelopment of humanitarian education areexamined i n the universities of Russia to XX of century.

Keywords: history of higher education, social sciences.

Вважається, що першим вищим навчальним закладом у Європі був Константинопольський університет, заснований у 425, статус університету набув у 848 році. Найстарішим у світі вважається також університет Аль-Караїн (Марокко), заснований у 859 році. У тому ж IX столітті з'явився Університет Салерно (Італія), що проіснував до 1861 року, а також літературні школи у Велико-Преславі і Охриді, засновані болгарським царем Борисом I-м¹.

У XI–XIII столітті були засновані Болонський університет (Італія, 1088 р.), університет Оксфорд (Великобританія, 1096), Тулуза (Франція, 1229 р.). У цих навчальних закладах вивчали богослов'я, право та медицину.

¹ Борис I-й (у хрещенні – Михайло; перша половина IX ст. – 907) – хан Болгарії з 852 по 889 рік, після хрещення у 864 році офіційний титул – цар. Син хана Пресіана.

Середньовічні університети розвивалися під прямим впливом Церкви, яка шукала нові філософські джерела для розуміння Божого слова.

У період Відродження більшої уваги надається гуманітарним наукам, із Просвітництвом прийшло зацікавлення природничими та практичними науками.

У XIX–XX ст. захоплення можливостями розуму та техніки відділяють релігійну складову освіти, секуляризують¹ університети, що з часом призвело до цілковитого відокремлення науки від релігії в освіті.

Першим університетом на землях України вважають Слов'яно-греко-латинську академію в місті Острог (нині Рівненська область). Назва академія – розповсюджена назва навчального закладу, що притримувався до університету. Латиною всі університети називались академіями (або колегіями), бо латина була мовою науки і освіти тих часів, а також міжнародною мовою спілкування в Західній Європі.

Другим вищим навчальним закладом вважається Києво-Могилянська академія, створена у 1632 р. на Подолі внаслідок злиття Київської Братської та Лаврської шкіл. Академія збирала найбільшу кількість освічених, найкращих на той час діячів науки та культури: це Петро Могила² (опікун академії), Інокентій Гізель, Іоанікій Галатовський, Єпіфаній Славинецький, Симеон Полоцький, Лазар Баранович та інші.

Третім став Львівський університет, який був заснований у 1660 р.

У 1724 році був створений Академічний університет у Санкт-Петербурзі, а у 1755 р. – Московський університет. В університетах, як правило, були 4 факультети: історико-філологічний, фізико-математичний, юридичний і медичний.

Зразком, на який орієнтувалися усі вищі навчальні заклади при викладанні суспільних наук, був Московський університет, який на початку мав три відділення, або факультети: юридичний, медичний і філософський. На філософському факультеті викладалися логіка, метафізика і мораль; красномовство (риторика), загальна історія та історія Росії. Суспільні знання викладалися у межах декількох дисциплін: загальної історії та історії Росії, філософії, логіки, моралі. У курсах красномовства і риторики також приділялася деяка увага питанням суспільних наук. Традицію у цьому відношенні заклав М.В. Ломоносов у своїй книзі «Риторика», виданій у 1748 р. Особлива увага у цій книзі приділена вченню Бенедикта Спінози.

¹ Секуляризація – в історичній науці: вилучення чогонебудь з церковного, духовного володіння і передача світському, цивільному.

² Петро Могила (рум. *Petru Movilă*; 1596-1647) — молдавський боярин, політичний, церковний і освітній діяч Речі Посполитої, архимандрит Києво-Печерського монастиря з 1627 року, Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі з 1633 року, екзарх Константинопольського патріарха. Канонізований Церквою 1996 року.

В епоху палацових переворотів ставлення до історичних знань змінилося. В цілому, на відміну від «петрівських» поглядів на історичні знання, виникло інше ставлення до історії. У ньому правителі не бачили того "досвіду минулого, який би можна було витягнути з нього", і хоча до середини століття історію викладали і в духовних навчальних закладах, комерційних, художніх училищах, все ж серед навчальних дисциплін вона займала другорядне місце, а в гімназіях була доповненням до філологічного курсу. Справа була у відсутності державного підходу до організації системи викладання, відсутності педагогів і підручників, а також у потужній суспільній свідомості, що віддавала перевагу "дворянським" наукам, а історію вважала зайвою розкішшю.

У десятках дворянських наказів депутатам Укладеної Комісії 1767 р. історія не згадується серед "потрібних наук". У другій половині XVIII ст. у "Листі про порядок навчання наук" вказувалося, що історія належала до числа тих предметів, які служили для прохолодження і приємного відпочинку після серйозних занять мовами, математикою, філософією. Так, у Смольному інституті повідомлялися лише початкові відомості з історії «настолько, чтобы девица не скучала, слыша о них разговоры» [1].

В середині XIX ст. у зв'язку з поступовим прилаштуванням історії до кола гуманітарних наук постало питання про спеціалізацію історичної освіти, поштовхом до цього стало неприязне ставлення до суспільних наук, зокрема до філософії, як розсадника вільнодумності, що поширилося наприкінці 40-х років XIX ст. [2]. Студенти історико-філологічних факультетів здобували загальну комплексну гуманітарну освіту, вивчаючи історичні, філологічні та низку супутніх дисциплін. За чотири роки навчання студент слухав курси грецької і римської словесностей, російської словесності та історії російської літератури, історії і літератури слов'янського мовлення, історії загальної літератури, загальної і російської історії, політичної економії і статистики.

Спеціалізація на історико-філологічному факультеті мала місце у разі, якщо випускник університету обирав для себе наукову кар'єру. Згідно з Положенням про вчені ступені 1844 р. студенти словесного відділення філософського факультету, завершуючи освіту, могли придбавати учені ступені магістра по розрядах російської і загальної історії, російської, слов'янської, грецької і римської словесності, політичної економії і статистики [3]. Причому магістерський екзамен з будь-якого з розрядів охоплював увесь спектр факультетських наук.

У середині XIX століття відзначається падіння престижу гуманітарної освіти як у країнах Західної Європи, так і в Росії. У Франції численність студентів словесних факультетів у 1860-70-х роках коливалася від 16 до 88 осіб у кожному [4]. У Росії за період 1835-1856 років число вступників до університетів скоротилося удвічі. При цьому особливо постраждали історико-філологічні

факультети. Загальна кількість їхніх випускників за період 1853-1862 рр. склала: в Петербурзькому університеті – 116 осіб, Московському – 114, Казанському – 25, Харківському – 44, Київському – 112, Дерптському – 82 [5].

Така ситуація викликала стурбованість російських університетів. У 1856 р. почалися спільні пошуки і експерименти міністерства освіти і представників університетів у справі спеціалізації історико-філологічної освіти. Ініціаторами постановки питання про необхідність спеціалізації на історико-філологічних факультетах виступили Харківський університет і університет св. Володимира в Києві. Початковим пунктом послужила думка про перевантаження студентів обов'язковими для вивчення загальнонауковими предметами, і пов'язана з цим "поверховість їх знань" [6].

На підставі цих міркувань у 1856 р. Київський університет представив у Міністерство народної освіти свій проект поділу історико-філологічного факультету на два відділення – філологічний та історичний. Відособлення підготовки істориків передбачалося здійснити шляхом диференціації факультетських предметів за їх належністю до історії і філології, а також виключенням з числа університетського курсу деяких дисциплін. Предмети історичного відділення при цьому підрозділялися на головні і другорядні, відвідування останніх було не обов'язковим і до них пред'являлися менш суворі екзаменаційні вимоги. До перших були віднесені загальна і російська історія, політична економія, статистика, історія загальної і російської літератури, педагогіка. Другорядні предмети склали логіка, слов'янська старовина, нові європейські мови.

У Московському Університеті був запропонований власний проект, що передбачав поділ факультету на три спеціальні відділення: давньокласичної філології та історії, слов'яно-руської філології та історії, історико-політичних наук. Викладання на цих відділеннях підрозділялося на два курси – загальний і спеціальний. До загального курсу було віднесено богослов'я, церковну історію, психологію і логіку, загальну історію, російську історію, грецьку і латинську мови. Спеціальний курс передбачався після другого року навчання (з третього курсу) і включав великий перелік предметів: слов'янський діалект (говір), «народоописання» (народознавство), нові мови, педагогіку, словесність та ін. [6].

За ствердженням російського дослідника В.І. Чеснокова, більш детально до питання про спеціалізацію історико-філологічної освіти віднісся Харківський університет. Тут був розроблений зразковий навчальний план історичного відділення, виходячи з того, що на думку ректора Харківського університету А.П. Рославського-Петрівського, "...спеціалізація повинна не перевантажувати студента, а надавати йому більше часу для самостійних занять". Основу його склали "історична пропедевтика" і "допоміжні науки загальної історії" (по дві години на тиждень),

стародавня, середня і нова історія (по 4 години), російська історія (8 годин), історія мистецтв (3 години), церковна історія (4 години) [6].

У цілому, у питанні поділу історико-філологічних факультетів позначилися два підходи. Перший підхід, найбільш радикальний, на якому наполягали професори Харківського і Київського університетів, передбачав виділення самостійного історичного відділення на самому початку університетського курсу із залученням необхідних історикові наук.

Друга позиція, характерна для професури Московського і Казанського університетів, обстоювала спеціалізацію, починаючи з 3-4 курсу. Загальним для них було положення про необхідність загального історико-філологічного етапу навчання перед наданням безпосередньо спеціалізації.

Новий університетський статут 1863 р. орієнтував університети на продовження роботи у галузі спеціалізації підготовки студентів. Так, п.21 статуту надавав факультету право «...составлять предположения о разделении факультета на разряды...», об'єднувати кафедри, визначати які предмети навчального плану слід вважати головними, що представлялося через попечителів навчальних округів на затвердження міністра [7].

У 70-х рр. XIX ст. в університетах велася робота з уточнення складу предметів відділень історико-філологічного факультету. Насамперед, було визнано необхідним розділити всі факультетські предмети на загальні для усіх розрядів, спеціальні для кожного розряду і додаткові. У питанні про склад спеціальних профілюючих дисциплін визначилися три основні тенденції. Так, Харківський університет пропонував студентам вивчати всі дисципліни факультетського курсу, розділяючи їх на основні і другорядні відносно обраної спеціалізації по трьох відділеннях: класичному, слов'яно-руському та історичному. Київський варіант допускав виключення деяких предметів факультетського курсу, що стоять за межами спеціальної підготовки для студентів, що обрали спеціалізацію у галузі історії. Професура Петербурзького університету виступала за спеціалізацію виключно по розрядах магістерських іспитів за профілем кафедр.

У Харківському університеті розділення факультету остаточно було дозволене Міністерством освіти в червні 1871 р. Відділення історичних наук передбачало підготовку студентів на основі всіх факультетських наук з діленням на головні та допоміжні. До загальних предметів були віднесені: богослов'я (для першого курсу), логіка, мови: грецька – для студентів перших трьох курсів, латинська – для перших двох курсів; студентам історичної спеціалізації була надана можливість разом з юристами слухати курс політичної економії.

Таким чином, головними предметами історичного відділення були: 1) загальна історія (стародавня, середня і нова); 2) російська історія; 3) історія слов'янських народів; 4) церковна історія; 5) історія філософії. До додаткових предметів були віднесені історія російської літератури та історія

загальної літератури. Спеціалізація на історико-філологічному факультеті починалася з третього курсу, так що слухати головні предмети доводилося в основному на перших двох курсах [8].

За даними уряду на 1880 р. історичні відділення існували у Московському, Харківському, Новоросійському, Київському, Петербурзькому і Варшавському університетах. А у 1881 р. вони були офіційно констатовані в усіх російських університетах. Схема навчального процесу на факультетах виглядала таким чином: перших два роки вивчення загальних дисциплін, наступні два роки – спеціальних дисциплін [9].

Спеціалізація, що почалася на історико-філологічних факультетах, відкривала можливості для широкого впровадження в навчальний процес практичних і самостійних занять. Професори історико-філологічних факультетів університетів йшли до цієї проблеми академічним шляхом, запозичивши в германських університетах досвід організації в навчальному процесі практичних занять (вправ) по предметах історичного та філологічного циклів. В університетському лексиконі вони іменувалися, як і в Німеччині, **семінаріями**.

Семінарії на історико-філологічних факультетах спочатку були введені з загальної історії. Вважається, що родоначальником цього нововведення став професор Московського університету В.І. Герье, а першими продовжувачами – В.В. Бауер (Петербурзький університет) і М.М. Петров (Харківський університет). Але перша пропаганда зарубіжного досвіду організації самостійних занять студентів із загальної історії належала Київському університету.

Значний внесок у розвиток семінарської форми проведення занять вніс відомий філософ і психолог М.Я. Грот¹. Особливість занять Грота полягала в тому, що предметом своїх занять він обирав такі питання, якими цікавився сам. Для Грота аудиторія була свого роду лабораторією, де він розкривав свої ідеї перед слухачами. Він проводив семінарії трьох типів. На семінарії першого типу він пропонував слухачам критикувати прочитану ним лекцію, охоче вислуховуючи зауваження своїх молодих слухачів. Інший тип семінарія такий, на якому слухачам пропонувалося підготувати реферати за темами, які вивчалися. Третій тип семінарія – студенти представляли тези, які зачитувалися і обговорювалися в аудиторії.

У 1861 р. у київських "Університетських вістях" був надрукований проект організації практичних занять, складений виконуючим обов'язки

екстраординарного професора² магістром В.Я. Шульгіним за зразками історичного семінарія Л. Ранке (Берлін), його учня Г. Зибеля (Мюнхен) і Вищої нормальної школи (Франція). Принципова структура такого заняття представлялася автором як синтетична: у першій частині професор сам викладає методи того або іншого "розділу всесвітньої історії" і його історіографію, друга частина передбачала підготовку студентами доповідей з тематики періоду, що вивчався, їх обговорення. Згодом семінарії стали впроваджуватися і з курсу російської історії [2].

Міністерство народної освіти, вбачаючи у практичних заняттях вірний спосіб первинного залучення студентів до науки, визначило їх як обов'язкову умову підготовки фахівців-гуманітаріїв. З метою ознайомлення російських викладачів з практикою проведення семінарських занять було організоване вивчення досвіду зарубіжних університетів і його обговорення в університетських колах. У 1870-ті роки розділ "Практичні вправи" був введений у схему щорічних звітів університетів.

У 1869 р. в "Журналі міністерства народної освіти" з'явилася стаття професора Берлінського університету Й.Г. Дройзена "Про науково-практичні заняття студентів в германських університетах, переважно по предмету історії", написана за замовленням Д.А. Толстого і розміщена з приміткою: "думки автора, не нові для наших університетських професорів".

Влітку 1870 р. до університетів Німеччини для вивчення питання про історичні семінарії був відраджений професор російської історії А.Г. Брикнер. У тому ж році він опублікував матеріали своїх спостережень, зазначивши особливий інтерес німецьких істориків до середньовічної історії Німеччини. В 1871 р. зі своїм досвідом проведення практичних занять із загальної історії виступив професор Казанського університету Н.О. Осокін, який популяризував диспути студентів за заданими викладачем темами.

Таким чином, з 60-х рр. XIX ст. підготовка істориків у межах історико-філологічних факультетів здійснювалася на історичних відділеннях, а з кінця 1870-х до початку XX ст. поступово затверджується система спеціалізації історичної освіти.

Університети, що відкривалися, відразу включалися в процес поліпшення форм організації та методів викладання суспільно-історичних дисциплін, що врешті стало початком наукового підходу до методики викладання суспільних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ерик П.Д. Преподавание истории в русской школе в XVIII веке // Преподавание истории в школе. – №4 – 1960. – С.68-73.
2. Чесноков В.И. Пути формирования и характерные черты системы университетского исторического образования в дореволюционной России // Российские университеты в XVIII -XX веках: Сб. ст. / Под ред. В.И. Чеснокова. Вып. 2. – Воронеж, 1992. – С.6-11.

¹ Миколай Якович Грот (1852-1899) – російський філософ і психолог. Викладав психологію, логіку та історію філософії у Ніжинському історико-філологічному інституті. У 1883-1886 рр. завідував кафедрою філософії Новоросійського університету, потім до самої смерті працював на кафедрі філософії Московського університету. З 1888 був головою Психологічного товариства, у 1889 р. заснував журнал «Питання філософії та психології».

² Екстраординарний професор – у дореволюційній вищій школі – професор без докторського наукового ступеня.

3. Положение об ученых степенях // Журнал Министерства народного просвещения. – 1844. – № 3. – С.484-496.
4. Журнал министерства народного просвещения. – 1879. – № 2. – С.175.
5. Журнал министерства народного просвещения. – 1863. – № 4. – С.215.
6. Чесноков В.И. Движение за «разделение историко-филологического факультета» и начало специализации университетского исторического образования в 50-х – 70-х гг. XIX ст. // Российские университеты в XIX – начале XX в.: Сб. ст. / Под ред. В.И. Чеснокова. – Воронеж, 1993. – С.72-77.
7. Общий устав императорских Российских университетов. П. 21. – СПб, 1863. – С.11-17.
8. Историко-филологический факультет Харьковского университета за сто лет его существования (1805 - 1905) / Под ред. М.Г. Халанского, Д.И. Багалня. – Харьков, 1908.
9. Обзор деятельности Министерства народного просвещения в 1879-1881 гг. – СПб, 1881. – 213 с.

УДК 006. 015.5:378.12/.663(71)

Артиш М.І.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КАНАДИ

У статті розглянуті визначальні елементи контролю якості викладання у канадських вищих аграрних навчальних закладах. Проаналізовано вплив студентського оцінювання діяльності викладачів на якість надання ними освітніх послуг.

Ключові слова: вища освіта; оцінювання; якість викладання; студентський рейтинг.

Артыш М.И. Система обеспечения преподавательской деятельности в высших учебных заведениях Канады. В статье рассмотрены определяющие элементы контроля качества преподавания в канадских аграрных университетах. Проанализировано влияние студенческого оценивания деятельности преподавателей на качество предоставления ими образовательных услуг.

Ключевые слова: высшее образование; оценивание; качество преподавания; студенческий рейтинг.

Artysh M. The system of quality control of teachers in higher schools in Canada. The article deals with defining the elements of quality control of teaching in Canadian agrarian universities. The influence of student evaluation of teachers on the quality of their education.

Key words: higher education; evaluation; assessment of teaching quality; student rating.

Оцінка якості освітніх послуг в університетах Канади – ключовий елемент державної освітньої політики. Дослідження показують, що саме якість освіти є однією з важливих умов економічного росту країни. Система оцінювання викладачів студентами активно використовується у Канаді та США, а в останні роки спостерігається велика зацікавленість нею в Європі та країнах Південно-Східної Азії.

У вітчизняній теорії вищої школи все ще актуальною є проблема формування особистості викладача, тому вивчення системи оцінювання і стимулювання якості викладацької діяльності має визначну практичну цінність.

Зацікавленість у практиці використання системи оцінювання викладачів вищих навчальних закладів студентами в Україні зумовлена такими міркуваннями. По-перше, велика конкуренція між університетами спонукає їх приділяти значну увагу якості надання додаткових освітніх послуг (наприклад, доуніверситетська підготовка, програми підвищення кваліфікації). По-друге, сьогодні назріла необхідність у модернізації системи державного контролю якості послуг вищої освіти. Існуючу систему показників, котра характеризує послуги вищої освіти і діяльність викладачів, ми успадкували від радянської планової системи. Основна увага надається забезпеченості освітнього сектору факторами виробництва: числом комп'ютерів на одного студента, розмірами бібліотечного фонду, площею приміщень, співвідношенням викладачів і студентів тощо. Така система не може створити стимули для підвищення якості освітніх послуг, оскільки у ній не закладені відповідні принципи. Тому виникає потреба у модернізації системи оцінювання університетських послуг. Необхідне упровадження таких інструментів, які поряд із ресурсним забезпеченням університетів вимірювали результати його діяльності. Система оцінювання викладачів студентами може розглядатися у якості одного із важливих інструментів такого вимірювання.

Аналіз актуальних досліджень засвідчив, що проблеми оцінювання якості викладання у вищій школі стали предметом деяких окремих досліджень, зокрема таких зарубіжних науковців, як R. Johnson, H.W. Marsh, L. Roche., М. Іродов, Т. Ісаєва, С. Разумов, вітчизняних дослідників – О. Вошецька, Н. Муқан. Проте поставлена проблема потребує подальшого вивчення.

Метою статті є вивчення практики використання системи оцінювання викладачів студентами в університетах Канади.

Основною фігурою в освітньому процесі у формуванні особистості майбутнього фахівця, його світоглядних та професійних якостей є викладач вищого навчального закладу. Розглянемо особливості педагогічної діяльності викладача канадського вищого аграрного навчального закладу.

Насамперед зазначимо, що під терміном «викладач» у канадських вищих навчальних закладах мають на увазі асистентів викладачів магістратури, що відповідають за курси (graduate teaching assistants with responsibilities for courses); спеціалістів-консультантів з практики (field supervisors); викладачів-практиків (clinical instructors); викладачів-асистентів, що проводять заняття під час сесій (session instructors); професорів, які працюють за контрактом (tenured professors). Термін „курс” означає дисципліну бакалаврату, магістратури; лабораторний курс, додатковий курс.